

EL CONCEPTE DE REVOLUCIÓ EN MOUNIER

Robert Coll Vinent

El professor Coll Vinent explora en aquest text un dels conceptes nuclears de l'obra d'Emmanuel Mounier, el de revolució. A partir d'un recorregut transversal per la seva obra, aporta idees il·luminadores sobre la noció de revolució de Mounier i en destaca la seva originalitat.

267

Penso que pot ajudar a entendre millor el que exposaré en aquesta breu xerrada d'avui fer esment, ni que sigui molt per sobre, del context familiar, social i polític que vaig viure quan vaig llegir Mounier per primera vegada, a mitjan anys 60, quan jo tenia quaranta anys i travessava, com acostuma a passar, una crisi personal de gran abast, sobretot en l'aspecte religiós: membre d'una família nombrosa, catòlica, tradicional i franquista; fruit d'una educació que va tenir lloc en ple nacionalcatolicisme; i envoltat de gent - molt bona gent, dit sigui de passada - que, en el llenguatge d'avui, anomenaríem d'ultradreta i reaccionària en tots els sentits.

Quan parlo de crisi, m'agrada acollir-me a la definició que donava d'aquest concepte el meu bon amic Jaume Bofill, traspasat ja fa molts anys, catedràtic de metafísica a la Universitat de Barcelona. "Crisi" -deia ell sovint-, "una situació de crisi, més ben dit, suposa o implica posar un interrogant allà on abans hi havia una afirmació; qüestionar-ho tot, almenys d'entrada". I jo em trobava en aquest estat d'ànim quan vaig entrar en contacte amb Mounier i vaig experimentar allò que m'atreveixo a qualificar de conversió, una mena de conversió, per entendre'ns.

Tot seguit faré un breu recorregut per la seva extensa obra, i em cenyiré exclusivament i amb paraules textuais a allò que pensava sobre la idea de revolució.

Uns quants textos, entre els molts que el filòsof francès va dedicar al tema que ens ocupa, poden servir, d'entrada, per captar el que Mounier entenia per revolució: "Una reorganització de les estructures, una renovació de les elits". "Revolució" -afegeix- "és el signe d'unió de tots aquells que fan acte de presència en la misèria i responen a la flama dels oprimits". I en un altre passatge diu: "Per revolució entenem un conjunt de transformacions força profundes per abolir realment els mals reals d'una societat que ha arribat a un *impasse*, força ràpides per tal d'impedir que aquests mals acabin enverinant un país per descomposició, i força mesurades per deixar que el temps maduri allò que no madura si no és amb el temps".

Com a contrapunt a la idea de revolució sostinguda per Mounier, i amb les característiques que s'atribueixen normalment al fenomen revolucionari, Gaziell escrivia a *La Vanguardia*, el 24 de gener de 1932, que "revolució és sempre, necessàriament, alçament rebel d'una part del cos nacional, la part baixa i mitjana, contra una altra del mateix cos, l'alta i dominant, on s'origina, de manera fatal, un xoc tràgic, una batalla de vida o mort. Revolució no és altra cosa que una lluita ferotge entre opressors i oprimits, entre els que volen alguna cosa i els que els la neguen, entre uns assaltadors que passen a ser dominadors i uns dominadors que es converteixen en assaltats, primer, i en desposseïts, després [...]; d'aquí que tots els horrors fraticides, el foc, la sang, la misèria, les piles de morts, siguin indispensables en tota revolució veritable, per modesta que sigui".

En la mesura que el concepte de revolució va associat al de violència (foc, sang, misèria), com acabem de veure en les paraules del conegut periodista català, que expressen, d'altra banda, una opinió universalment compartida per una gran majoria d'estudiosos, és lògic que davant d'un tal concepte es produeixin reserves també generalitzades. Els qui estimen -estimem- la pau i postulen un canvi pacífic de les estructures injustes a les quals tots ens veiem sotmesos -diria que des de sempre- difícilment poden acceptar com a vàlid un ideal revolucionari, si per assolir-lo cal pagar un peatge tan dolorós.

És ben cert que no tothom accepta com a inevitable el binomi revolució-violència. L'expresident dels Estats Units, John F. Ken-

nedy, per exemple, en el seu llibre *Cap a un món nou*, escrivia: “S'està preparant la revolució: una revolució pacífica si som prudents, compassiva si així ho intentem, afortunada si tenim sort, però es produirà la revolució, ho vulguem o no. Podem influir en les seves manifestacions, però no aconseguirem evitar-la. La qüestió serà com fer-la, com conduir-la”.

En aquesta mateixa línia, encara que molt abans que Kennedy aconseguís la presidència dels Estats Units, es manifestava Mounier en molts dels seus escrits. La violència, d'altra banda, cal no situar-la forçosament en l'actitud dels qui es rebel·len davant d'una situació desesperada i, per tant, injusta, de la qual no poden sortir pels seus propis mitjans, i de la qual són víctimes des de sempre. Més aviat cal situar-la en l'actitud dels qui provoquen aquesta situació i la mantenen -per la força- exclusivament en benefici propi. La violència fa costat a aquest sistema rapinyaire, que força els proletaris a la incapacitat de ser responsables de la seva pròpia vida i que fa precipitar el tercer món cap a una situació cada vegada més desgraciada. “Cal combatre la violència” -escriu Mounier-, “però fugir-ne a tota costa és renunciar a totes les grans empreses humanes”. S'ha escrit que la violència que mata per desnutrició és la nostra violència, en la mateixa mesura que som solidaris amb els règims econòmics i polítics que l'expliquen.

La violència s'ha de situar també, i sobretot, en la resistència a ultrança que, per tots els mitjans, fins i tot, i per descomptat, pels mitjans violents, ofereixen a qualsevol canvi pacífic possible els qui, des de les esferes més altes del poder, còmodament situats en la societat del benestar de la qual només ells gaudeixen, han contribuït i contribueixen decisivament a sostenir allò que Mounier anomena el desordre establert. El subdesenvolupament i la fam són dues de les formes fonamentals de la violència actual, el drama que dramàticament contemplem cada dia. Caldria preguntar-se, ha escrit Lochmann, “si la violència que fa córrer la sang durant les lluites revolucionàries no és, en definitiva, un mal menor en relació amb la violència que, si bé no és sanguinària, condemna poblacions senceres a una desesperança permanent”. Així s'expressava aquest autor fa gairebé mig segle, com si contemplés l'espectacle violent i inhumà que se'ns presenta aquests mateixos dies amb els milions d'immigrants que fugen dels seus països, de la gana i de les guerres, en busca d'acollida i d'una vida digna en els països rics d'Europa i d'Occident. “Les violències sistemàtiques de la revolució” -escriu Michelet, citat per Mounier- “sorgeixen totes del Palau

Reial, dels intel·lectuals o dels artistes de l'acció [...]; el poble no és l'únic que fa les revolucions”.

Aclarida la gairebé sempre malintencionada identificació que contínuament es produeix entre els dos conceptes i realitats -violència i revolució-, diferents i no necessàriament associats, una identificació que es fomenta des dels partits i els beneficiaris d'un *statu quo* radical i estructuralment injust, en el qual es troben de gust, podem avançar en el pensament de Mounier quan, entorn del tema central de la revolució que ara ens ocupa, dirigeix la seva mirada, i les seves reflexions, al món cristià, que, segons ell, ha abraçat les causes de l'edat burgesa més dòcilment de com ha experimentat les exigències interiors de la fe cristiana. “Si, com és possible” -escriu sobre aquest punt P. Rideau-, “el conjunt de cristians es nega durant molt de temps, per egoisme o malaptesa, conservadorisme o desídia, a córrer el risc d'un compromís revolucionari que aprova l'Evangeli de la pobresa i de justícia, faltarà greument al seu deure en una circumstància solemne de la història del món”.

És aquesta la que podríem anomenar traïció dels cristians, o de molts d'ells, a allò que és el nucli de l'Evangeli, una idea-força en el pensament de Mounier; i no és d'estranyar que aparegui repetidament, amb diversos pretextos i en diferents temes, en un bon nombre dels seus escrits. Ell era un creient que va compartir, amb moltes persones que no ho eren, un mateix ideal i un mateix objectiu, un món més just i més humà. “L'Evangeli” -escriu- “conté, en efecte, a primera vista, prou quantitat d'explosiu per fer saltar la família, l'estat, les relacions de classe, les estructures de propietat. És allò que pensaven els emperadors romans. Ells no perseguïen il·luminats, sinó subversius”.

Una mirada, la seva, benvolent i comprensiva amb aquells que vivien en condicions infrahumanes i que, per aquest motiu, tenien la forta temptació de canviar -revolucionar-, pels mitjans que fossin necessaris, les estructures socials que els oprimien. “És lícit a aquells que la misèria encega que prenguin el benestar pel gaudi i la revolució social pel regne de Déu” -escrivia-, “i està justificat l'enúig terrible d'un tercer món empobrit i famolenc, que es troba sotmès econòmicament a pobles farts”. És impossible no entendre aquest llenguatge profètic a la vista del que està passant ara mateix amb la immigració en massa dels pobles de l'Àfrica cap a Europa, que ells veuen com a rica i poderosa, després de transcorregut més de mig segle -Mounier va morir l'any 50-, des dels dies en què aquesta mena de llenguatge era utilitzat habitualment en els escrits

del filòsof francès, que lligava, perquè són difícilment desvinculables, amb la seva denúncia del comportament fariseu burgès, que fingeix que s'escandalitza del materialisme sòrdid de les reivindicacions populars. "La revolució material" -escrivia en aquest sentit- "és inseparable de la revolució espiritual. Mai no comprendrem prou l'home que, des de la seva misèria, no sap imaginar la felicitat de l'home si no és en la forma de benestar burgès del qual s'imagina que engendra condicions d'autèntica felicitat".

No tindria gaire sentit tractar de la revolució i de la violència, no necessàriament aparellades l'una amb l'altra, com ja s'ha comentat, si la situació que les provoca fos irreversible, i ens veuríem per això forçats a admetre, a l'empara d'una resignació falsa o malentesa, que no és possible sortir-se'n. Un món sense fam, per citar només aquesta plaga vergonyosa i inhumana, no és cap utopia. Es produeixen prou aliments per satisfer les necessitats de la humanitat i disposem igualment dels instruments tècnics per posar aquests aliments a l'abast de tothom... "Quins còmplices té la violència per continuar així, gratuïtament? Per primera vegada en la història -ha assenyalat la constitució *Gaudium et Spes*-, la humanitat sencera s'ha convençut que els beneficis de la civilització poden i s'han d'entendre realment a tots els pobles".

Si aquest objectiu, que no és cap utopia, és tècnicament assolible, però que tot i així és lluny de ser assolit, caldrà trobar alguna explicació que sigui mínimament vàlida per entendre el que està passant en aquest moment històric concret i, així, comprendrem millor l'abast i la profunditat del pensament de Mounier en allò que pertoca al concepte de revolució.

Abstract

Professor Coll Vinent examines in this text one of the core concepts in Emmanuel Mounier's work, that of revolution. From a transversal perspective throughout his work, the author contributes with clarifying ideas on Mounier's notion of revolution and stands out his originality.